

DİYANET DERGİSİ

DİNİ - İLMİ - EDEBİ
ÜÇ AYLIK DERGİ

Nisan - Mayıs - Haziran
1991

L

Cilt : 27 Sayı : 2

●

Diyanet İşleri
Başkanlığı Adına
İmtiyaz Sahibi

Ahmet GÜL

Dini Yayınlar Dairesi
Başkanı

●

Yazı İşleri Müdürü
Orhan BALCI
Sürelî Yayınlar
Şube Müdürü

●

Mali Koordinatör
Salim GÜNEY

●

Yazı Tetkik Kurulu
Orhan BALCI
İbrahim URAL
Ekrem KELEŞ

Yayına Hazırlayanlar
Bilal KOÇ
Seyfeddin ERŞAHİN

●

Dr. Mediha Eldem Sk.
No. 35
Tif: 134 39 80
Kocatepe / ANKARA

●

Dizgi ve Baskı
AYYILDIZ
MATBAASI A.Ş.
342 33 16 - 342 17 07
ANKARA

BU SAYIDA

Yaşadığımız Dünya'yı Yaşamak İsteddiğimiz Dünyaya Taşımak Ahmet GÜL	3-4
Zina ve Fuhuş Toplumun Temelini Sarsar f K	7-14
İslâm'da Ailenin Önemi ve Aile Müessesesindeki Erozyon Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU	15-24
Değişen Şartlar Karşısında İslâm Aile Yapısı Doç. Dr. Hayreddin KARAMAN	25-36
İslâm Ailesi Mahiyeti ve Yapısı Doç. Dr. Musa K. YILMAZ	37-54
Ailenin Cemiyetteki Yeri Halil KARLIK	55-65
Mahvolan Aileler Ali Ulvi KURUCU	66
Kur'an'a Göre Ailenin Psikolojik Temelleri Doç. Dr. Celal KIRCA	67-79
Kur'an-ı Kerim'de Örnek Kadınlar	80
Çocukları ve Gençleri Suça İten Faktörler Doç. Dr. Hüseyin PEKER	81-89
İslâm'da Kadın Hakları	90
İslâm Dini ve Aile Ahmet OKUTAN	91-97
Anneciğim Necip F. KISAKÜREK	98
İslâm'da Aile ve Annelik M. Nihat HATİPOĞLU	99-116
Nesli Korumak Abdullah SEVİNÇ	117-127
Ne Ekersen Onu Biçersin	128

1960'da Kızılcahamam Taşlıca köyünde doğan Seyfeddin ERŞAHİN, 1978 yılında Ankara Merkez İmam-Hatip Lisesini bitirip aynı yıl İmam-Hatip olarak göreve başladı. 1984 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olup, 1985 yılında Müftü olarak atandı. 1987-1988 döneminde 10 aylık İngilizce lisan kursunu bitirerek İslâm Tarihi dalında araştırmaya yapmak için İngiltere'ye gönderildi. İngiltere'de Londra Üniversitesi ve Cambridge Üniversitesinde konuyla ilgili araştırmalarda bulundu. 1989-1990 yılında Manchester Üniversitesi İslâmî Araştırmalar bölümünde master programına devam etti.

"The Ottoman Ulema and The Reforms of Mahmut II" adlı master tezini tamamlayarak 1990'da yurda döndü. D.İ.B. Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığında göreve başlayan ERŞAHİN, evli ve iki çocuk babasıdır.

Aile İçi Kuşaklar Çatışması

Seyfeddin ERŞAHİN

Yüzyılımızda başdöndürücü hızdaki toplumsal değişmeler bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de sosyal problemler ortaya çıkarmıştır. Bunlardan birisi de kuşaklararası çatışmadır. Kuşaklar çatışması tarih boyunca görülmüştür, fakat modern ve karmaşık toplumlarda genel bir problem haline gelmiştir. Sanayileşme sürecine giren Türk toplumunda da genç kuşaklarla yaşlı kuşaklar bir anlaşmazlık ve uyumsuzluk içine düşmekte, birbirini suçlamaktadırlar. Şüphesiz bu gelişme sosyal denge ve istikrarı bozabilir, bütünleşmeyi geciktirebilir ve en önemlisi aile yönünden yıkımlara yol açabilir. Gençlerle yaşlılar çatışması arttıkça düzensiz ailelerin ve ruh sağlığı bozuk dengesiz bir toplumun ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelebilir. Daha kötüsü; ailesine ve topluma sırt çeviren, kendisine ve mazisine yabancılaşmış bir gençlik ortaya çıkabilir. Bu ise milletin geleceğini tehlikeye sokar.

Bugün, Türk ailesinin geçirdiği değişim ve sarsıntının ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları vardır. Yüzyıllardır, çoğunluğu kırsal kesimde yaşayan Türk toplumunun şehirleştirilmesi ile ilgili ciddi bir girişim olmadı. Hattâ, denilebilir ki, statükonun korunması için halk, toprağına bağlı kalmaya, geleneksel çevresinde yaşamaya teşvik edildi. Ancak, 1950'lerden sonra, her ne kadar, tarımın makinalaştırılması ile ilgili girişimler, köy hayatının kolaylaştırılmasını temine çalışmışsa da Türkiye'de "köyden şehire göç" başlamıştır.

Başlangıçta, bu göç akımı plânlı olarak şehirlere yerleştirilmeye çalışılmış, fakat 1970'lerde tamamen kontrolden çıkmıştır. Böylece, bugün dahi tüm hızıyla devam eden, plânsız, intizamsız şehirler ortaya çıkmıştır.

Belki de, tek başlarına gelen ve şehirde bir işe sarılan kırsal kesim insanları birazcık elleri ekmek tutunca ailelerini de yanlarına aldılar. Gelirlerine uygun, mütevazı bir hayat sürebilmek için şu veya bu ölçüde aynı kültürel ve ekonomik şartları taşıyan insanlarla gecekondü çevresini oluşturdular.

Fakat sorun fizikî sığınma ile bitmiyordu. Şehir toplumu olmanın gereğini yerine getirmeleri gerekiyordu. Şehirleşmenin yol açtığı sosyal değişimin derin ve çok yönlü olduğu muhakkaktır. Bu değişme toplumsal kurum ve ilişkilerden en ferdi davranışlara kadar çok geniş bir alanı içine alır.

Hemen her toplumsal değişme kademeli bir şekilde oluşur. Kırsal-geleneksel bölgelerden hareket eden nüfus, şehir çevresinde, önce eski kurum ve ilişki şekillerinin çözülmesi olayına şahid olur. Geleneksel düşünce ve davranış değerleri tesirini kaybeder. Zamanla şehirle bütünleşme ve uyum başlar. Bu aşamada artık şehir ilişkileri ve değer yargıları hâkimiyet kazanır.⁽¹⁾

Bu aşamalarda toplumsal değişimin en belirgin örneği aile kurumunda görülür. Ailenin birinci nesli kırsal kesimdeki değerlerini yaşatmaya çalışırken, ikinci nesil olan çocuklar ise daha ziyade şehir değerlerinin etkisi altında kalırlar. Bunun yanında eğitim farklılığı, kültür farklılığını ve değerler farklılığını daha da belirgin hale getirir. Bu noktada aynı çatı altında dualizm (ikilik) yaşan-

(1) Yakut Sencer, Türkiye'de kentleşme, Kültür Bak. Yay. Ank. 1979, s. 323-325

maya başlar. Böylece aile içinde kuşaklar çatışması başlamış olur. Ancak şunu ilave edelim : Kuşaklar çatışması sadece kırsal kesimden gelen ailelerde görülmez. Şehrin yerlileri olan ailelerde de görülür. Bu kaçınılmaz bir durumdur. Fakat çatışmanın boyutlarında ve şiddetinde farklılıklar olabilir.

Genel olarak birinci nesil, gençleri kendilerine saygısızlık ve eski kültür ve değer yargılarına aldırnamazlıkla suçlarken, ikinci nesil, birinci nesli dünyadaki hızlı değişime ve yaşanan hayata ayak uyduramamak, yarına hazırlanamamakla suçlar.

Burada şuna işaret etmekte fayda vardır : Kuşaklar çatışmasının olumlu toplumsal değişmeye ve gelişmeye yol açma gibi pozitif yönü de vardır. Bu, durgun bir toplumdaki canlı bir topluma geçişe araç ve aracı olabilir. Sosyologlar, işin bu yönünü sık sık dile getirmemektedirler. Aslında gençlerde eskilere benzememek, onlardan farklı olmak isteği onları yenilikler peşinde koşmaya sevk etmektedir. Böylece sosyal hayatta, düşüncede, bilim ve sanatta sayısız yenilikler eskilere bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Daha önce de değindiğimiz gibi, tabii bir eğitim kurumu olan aile, kuşak çatışmasının en bariz ve kesif olduğu yerdir. Özellikle sanayileşmiş şehirlerdeki çekirdek aileler çatışmalara daha geniş ölçüde sahne olmaktadır. Kırsal bölgelerdeki toplumlarda kuşaklar çatışmasına daha az rastlanır. Çünkü yasaklar, gelenekler ve töreler kısa zamanda değişmez. Dolayısıyla bu değerlerin etkisi altındaki genç her konuda ailenin ferdi olarak kalır. Fakat modern toplumlarda anılan değerler daima değişikliğe uğradığından toplum ve aile hayatında değer yargıları konusunda bir belirsizlik vardır. Bu belirsizlik ise çatışmaları doğurur.⁽²⁾ Kuşaklar çatışması ile ilgili sosyo-kültürel sebepler şöyle özetlenebilir :

1 — Teknolojik devrim ve değişmeler hayat tarzında değişiklikler oluşturmaktadır. Bir manada geleneksel toplumlar kaybolmaktadır.

2 — Eğitim süresinin uzun olması gençlerde bilgi patlamasına neden olmaktadır. Özellikle alt tabakadan gelen ailelerin çocukları üniversite ve yüksek okullarda bilgi bakımından ebeveyninden daha üst düzeye çıkmaktadır.⁽³⁾

(2) Doç. Dr. Mahmut Tezcan, Kuşaklar çatışması, Eğitim Fak. Yay. Ank. 1981, s. 3

(3) Tezcan, a.g.e., s. 39-40.

Dini Konularda Kuşaklararası Çatışma

Yapılan araştırmaların ortaya koyduğu gibi dini inanç ve davranışlardan dolayı da çatışmalar olmaktadır. Bu sahada, genelde çatışmanın özünü "Dini emir ve yasaklara daha riayetkâr olmaya ve daha yoğun bir dini bir hayat yaşamaya çağırma" oluşturmaktadır. Özellikle öğrenciler ana-baba ve yetişkin kuşakların fazla tutucu, bağnaz, gelenek ve göreneklerine ve katı kurallara bağlı sabit düşünceli ve değişken şartlara uyamayan olarak tenkit etmektedirler.⁽⁴⁾ Buna rağmen yapılan anketlerde dini inanç ve davranışlar yönünden okuyan gençlerin % 60'ı çatışmalarının olmadığını söylerken, ancak % 40'ı çatışmaya girdiklerini ifade etmişlerdir.⁽⁵⁾ Dini konulardaki kuşaklar çatışmasını sadece çağımızın bir problemi olmadığı açıktır. Yüzyıllar boyunca boyutları daha küçük ve kontrol edilebilir de olsa devam edegelmiştir. Kur'ân-ı Kerîm iki aile tipini yani çatışmasız ve çatışmalı aile tipini şu âyetlerde ortaya koymakta ve insanların ibret almasını istemektedir.

"Biz insana anne ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir; Zira annesi onu karnında zorluğa uğrayarak taşımış, onu güçlkle doğurmuştur. Taşınması ve süttten kesilmesi otuz ay sürer. Sonunda evlilik çağına gelince ve kırk yaşına varınca "Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmemi ve benim hoşnut olacağın yararlı işler yapmamı sağla; bana verdiğin gibi soyuma da salah ver; doğrusu Sana yöneldim. Ben kendimi Sana verenlerdenim." demesi gerekir. İşte kendilerini en güzel şekilde kabul ettiğimiz ve kötülüklerini geçtiğimiz bu kimseler Cennetlikler içindedirler."⁽⁶⁾

"Anne ve babasına "Öf ikinizden; benden önce nice nesiller gelip geçmişken beni tekrar diriltilemekle mi tehdit ediyorsunuz?" diyen kimseye Ana ve babasının Allah'a sığınarak "Sana yazıklar olsun! İnan, doğrusu Allah'ın sözü haklıdır." dedikleri halde "Bu Kur'ân öncekilerin masallarından başka bir şey değildir" diye cevap verenler işte onlar kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş ümmetler içinde Allah'ın azap va'dinden aleyhlerinde gerçekleştirdiği kimselerdir."⁽⁷⁾

(4) a.g.e. s. 67

(5) a.g.e. s. 76-80

(6) Ahkaf 46/15-16

(7) Ahkaf 46/17-18

Âyetin tefsirinde nüzul sebebi olarak bazı zayıf rivayetler zikredilmişse de genelde müfessirler mânânın umumi olduğunu söylemişlerdir.⁽⁸⁾ Bu âyette, aileiçi kuşaklar çatışmasının dini boyutları açık bir şekilde sergilenmektedir. İlgî çekici olan şu ki, çatışma konusunun muhteviyatı yüzyıllar boyunca aşağı yukarı hiç değişmemiştir. Günümüzde hâlâ genç kuşağın ebeveyni ile giriştiği çatışmalarda aynı itirazlar ileri sürülmektedir :

1 — **“Benden önce nice nesiller gelip geçmişken beni tekrar diltirmekle mi tehdit ediyorsunuz?”** Bu itirazla görünmeyene inanamama ve âhireti inkâr dile getirilmektedir.

2 — **“Bu Kur’ân öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.”** itirazıyla da vahye inanmamak, dinin tamamını reddetmek gündeme getirilmiştir.

Âyette açıkça görüldüğü gibi ebeveyn çocuğun bu durumundan rahatsızdır. Fakat onun tamamen helâk olmasını, küfürde ısrar etmesini istememekte “Sana yazıklar olsun. İnan; doğrusu Allah’ın sözü haktır” diye uyarmaktadır. Âyette geçen “veylek” (Sana yazıklar olsun) kelimesinin bir helâk duası olması yanında gerçekte burada helâk için değil azarlayarak teşvik ve tergib için kullandığı müfessirler tarafından zikredilmiştir.⁽⁹⁾

Kur’ân’da inanç konusunda aileiçi çatışmanın en açık misallerinden birisi de Hz. Nuh (a.s.) ile oğlu arasındaki anlaşmazlıktır. Bilindiği gibi babasının risaletine inanmayan oğul Tufan esnasında **“Ey oğulcağızım gel bizimle beraber bin. Kafirlerden olma”**⁽¹⁰⁾. çağrısına kulak asmamıştır.

Belirtilmesi gereken bir diğer nokta da şudur : Daha dindarcılmaya çağırma her zaman yaşlı kuşaklardan gelmemekte, bazan da gençlerden aynı yönde ebeveynlerine yönelik ikazlar duyulmaktadır. Bu daha ziyade gençler arasında dini inançları dönme durumunda anne ve babaları tarafından kolay kabullenememekten kaynaklanmaktadır. Buna örnek olarak Hz. İbrahim (a.s.)ın babasıyla olan mücadelesini gösterebiliriz. İbrahim (a.s.) babasına şöyle demişti : **“Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”**, **“Babacığım! Doğrusu sana gelme-**

(8) İbn-i Kesir, Tefsiru'l—Kur'âni'l—Azim, Beyrut, 1400—1980, C. 4, s. 158-159

(9) Muhammed Hamdi Elmalı, Kur'ân Dili, İst., 1979, C. 6, s. 4350.

(10) Hud 11/42-43

yen bir ilim hana geldi. Bana uy, seni doğru yola eriştireyim”, “Babacığım! Şeytana tapma. Çünkü şeytan Rahman’a baş kaldırmıştır.”⁽¹¹⁾ Allah Teâlâ yaşlı kuşaklarla çatışma konusunda, gençlere ancak Allah’a isyana teşvik ve zorlama durumlarında izin vermiştir : “Ey insan oğlu! Ana-baba seni körü körüne bana ortak koşman için zorlarsa onlara itaat etme.”⁽¹²⁾ Bunun dışında ma’ruf sınırlar içinde onlarla iyi geçinmek vardır. Çatışmanın yumuşak bir şekilde geçirilebilmesi için Ahkaf sûresinin yukarıda zikredilen âyetinde de vurgulandığı gibi anaba-balar yine çocuklarını imana ve İslâm’a davet edecekler onların doğru yola erişmelerine rehberlik yapacaklardır. Aksi taktirde yıkımın boyutları daha korkunç olabilir. Yine Lokman Hakîm’in oğluna verdiği öğütlerden de anıyoruz ki olgun ve tecrübeli büyükler gençleri iman, amel ve beşerî münasebetler konusunda eğitmelidirler. Bunun yanında “Ey iman edenler! kendilerinizi ve çocuklarınızı Cehennem ateşinden koruyun.”⁽¹³⁾ âyeti müminleri aynı göreve davet etmektedir.

Kuşaklar çatışması bir anlamda da geleneklerin çatışmasıdır. Dini ve millî geleneklerin yerini yenilerinin —çağdaş dünyanın ortak geleneklerinin— alması sürecidir. Tabii ki bu durumda herkesi düşündüren ortak dünya geleneklerini kabullenirken —ki bu gelenekler bugün dünyaya hakim olan milletlerin geleneğidir— bizim milletimize dünya milletleri içinde ayrı bir kimlik ve kişilik veren, başka bir deyimle bizi biz yapan değerlerin değişmesi sonucu benliğimizi daha ne kadar koruyabiliriz? sorusudur.

Sosyologların dediği gibi, âile millet denen vücudun hücreleri ise, manevi ve kültürel değerlerde o hücrenin genleridir. Dolayısıyla genlerde meydana gelecek aşırı değişme ve tahribat hücreyi dolayısıyla da vücudu değiştirir ve ayrı karaktere büründürür. Bu ise o milletin yok olmasına yol açar. Bu bakımdan aile içi kuşaklararası çatışmaların müsbet sonuçlara yol açacak yönde olmasına dikkat edilmelidir.

(11) Meryem 19/42-46

(12) Lokman 31/15

(13) Tahrim 66/6